

POJĘCIE I NAZWA PRAWA

1. Pojęcie prawa upadłościowego i naprawczego

Gałąź prawa, która obecnie w Polsce uregulowana jest ustawą z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn. Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361) można określić, jako prawo, które reguluje skutki prawne niewypłacalności oraz zagrożenia niewypłacalnością podmiotów tym prawem objętych.

Rozwiązania prawne dotyczące niewypłacalności w poszczególnych systemach prawnych wykazują bardzo duże zróżnicowanie. Różnice dotyczą zarówno zakresu podmiotowego, jak i określenia samych podstaw wszczęcia postępowania, a także sposobu prowadzenia postępowania w sprawach dotyczących niewypłacalności. Różne też są skutki prawne prowadzenia takich postępowań, w szczególności dotyczące wierzytelności niezaspokojonych w toku postępowania.

Różnice te mają swoje uwarunkowania historyczne.

pojęcie

2. Zarys rozwoju historycznego regulacji prawnej dotyczącej niewypłacalności

W poszczególnych państwach różny był rozwój historyczny tych regulacji prawnych, które w Polsce obecnie reguluje prawo upadłościowe i naprawcze. Miało to wpływ na sposób regulacji prawnej dotyczącej postępowań upadłościowych w prawie Unii Europejskiej (por. część V).

Genezą swoją współczesne prawo upadłościowe i naprawcze sięga średniowiecznego prawa miast północnych Włoch. Początkowo było to prawo dotyczące tylko kupców. Stopniowo rozszerzono stosowanie tego prawa na inne podmioty, choć w wielu państwach do dzisiaj prawo to dotyczy tylko podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Prawo to przez długie wieki miało charakter egzekucji uniwersalnej prowadzonej na rzecz wszystkich wierzycieli niewypłacalnego dłużnika i ze wszystkich części jego majątku. Niewypłacalny dłużnik ponadto poddany był różnym sankcjom z sankcjami karnymi włącz-

geneza

nie. Jednak stopniowo łagodzone sankcje wobec niewypłacalnych dłużników oraz zaczęto dopuszczać w ograniczonym zakresie możliwość restrukturyzacji zobowiązań niewypłacalnych dłużników w drodze układów zawieranych w toku postępowania upadłościowego.

Na początku XX wieku w prawie państw europejskich równoległe z prawem upadłościowym, mającym nadal przede wszystkim charakter egzekucji uniwersalnej, rozwinęło się ustawodawstwo regulujące zapobieganie upadłości. Rozwiązania te przewidziane były dla dłużników, którzy zagrożeni byli niewypłacalnością albo też, którzy byli już niewypłacalni z przyczyn od siebie niezależnych.

rozwiązania XX-wieczne

Ustawodawstwo polskie ukształtowane po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. również przyjęło takie rozwiązanie. Regulowały je dwa rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej: z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (tekst pierwotny opublikowany w Dz. U. Nr 93, poz. 834) oraz Prawo o postępowaniu układowym (Dz. U. Nr 93, poz. 836). Regulacja ta obowiązywała do dnia wejścia w życie Prawa upadłościowego i naprawczego, tj. do dnia 1 października 2003 r. (art. 546). Prawa te w chwili ich ustanowienia dotyczyły tylko kupców. Po usunięciu z naszego prawa pojęcia kupca w latach 90. XX w. prawa te dotyczyły początkowo tzw. podmiotów gospodarczych, a później po usunięciu z naszego prawa tego pojęcia – przedsiębiorców.

Prawo upadłościowe z 1934 r. miało przede wszystkim charakter egzekucji uniwersalnej. W wąskim stopniu umożliwiało też zawarcie układu upadłego z wierzycielami w toku postępowania upadłościowego. Prawo o postępowaniu układowym miało zapobiegać upadłości przez umożliwienie dłużnikowi zawarcia układu z wierzycielami w drodze, którego następowała restrukturyzacja jego zadłużenia. Rozwiązania te spełniały swój cel w okresie ich ustanowienia.

współczesne kierunki zmian

W drugiej połowie XX wieku nastąpiły zmiany w podejściu do niewypłacalności tak przedsiębiorców, jak i osób nieprowadzących działalności gospodarczej. Zmiany te zostały zapoczątkowane w latach 70. XX w. w Stanach Zjednoczonych, a następnie przyjęte zostały w wielu innych systemach prawnych. Odstąpiono od modelu prawa upadłościowego, jako egzekucji uniwersalnej. Celem prawa upadłościowego nie miała już być tylko likwidacja majątku upadłego i podział uzyskanych tą drogą środków między wierzycieli. Prawo to w szerokim zakresie zaczęło umożliwiać dokonanie zadłużonemu przedsiębiorcy restrukturyzację jego zadłużenia i majątku, tak by mógł po przeprowadzeniu tego postępowania odzyskać zdolność konkurowania na rynku. Takie rozwiązanie nie tylko, że lepiej służy zaspokojeniu praw wierzycieli, lecz przede wszystkim osiąga korzystne cele społeczne. Nie prowadzi do likwidacji przedsiębiorstw, a co za tym idzie i miejsc pracy.

konsumenckie prawo upadłościowe

Równoległe ze zmianami, jakie zaszły w postępowaniu upadłościowym w stosunku do przedsiębiorców w XX w. wykształciło się również w wielu państwach postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, potocznie określane jako tzw. konsumenckie prawo

upadłościowe. Istotą tej upadłości jest w zasadzie oddłużenie tych osób w celu umożliwienia im nowego startu życiowego.

Wprowadzenie postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej wiąże się z przyjętym modelem życia na kredyt. Niemożność spłacenia zaciągniętego kredytu z przyczyn losowych spycha dłużnika do szarej strefy, co jest ze społecznego punktu widzenia zjawiskiem niekorzystnym. Stąd też oddłużenie w ramach tzw. upadłości konsumenckiej jest korzystne ze społecznego punktu widzenia.

Prawo upadłościowe i naprawcze odpowiada w pełni współczesnym standardom obowiązującym przy regulacji problemów niewypłacalności. W miejsce obowiązujących przed jego uchwaleniem dwóch procedur (upadłościowej i układowej) wprowadziło zunifikowane procedury dotyczące niewypłacalnych podmiotów oraz jedną procedurę naprawczą (por. rozdział drugi pkt 3). Nastąpiło więc odejście od konstrukcji prawa upadłościowego jako egzekucji uniwersalnej. W pierwotnej swej wersji prawo upadłościowe i naprawcze było prawem, które miało rozwiązać problemy przedsiębiorców w kryzysie. Przy czym przy rozwiązywaniu tych problemów winno się nie tylko zwracać uwagę na zaspokojenie wierzycieli, lecz umożliwiać, gdy tylko będzie to racjonalne, w szerokim zakresie restrukturyzację przedsiębiorstwa dłużnika. Prawo upadłościowe i naprawcze początkowo nie regulowało upadłości konsumenckiej. W czasie jego uchwalania nie było jeszcze w Polsce tak pilnej potrzeby tej regulacji. Zmiany modelu konsumpcji, jaki nastąpił w Polsce w ostatnich latach spowodował potrzebę takiej regulacji. Dlatego nowelizacja prawa upadłościowego i naprawczego dokonana w 2008 r. wprowadziła do naszego prawa również postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (por. rozdział osiemnasty).

3. Nazwa prawa

1. Problem niewypłacalności podmiotów (a więc to, co jest przedmiotem regulacji prawa upadłościowego i naprawczego) w poszczególnych systemach prawnych jest w różny sposób regulowany. Różnice dotyczą przede wszystkim zakresu podmiotowego tej regulacji, jak również podstaw wszczynania postępowań, najogólniej mówiąc w przedmiocie niewypłacalności i sposobie regulowania skutków niewypłacalności.

Różne też są nazwy prawa w poszczególnych systemach prawnych. Obok takiej nazwy, jak „prawo upadłościowe” (wł. *fallimento*, fr. *failite*) występują też takie określenia, jak „konkurs”, który wywodzi się z łacińskiego zwrotu *concurus creditorum*, co oznacza zbieg wierzycieli. Termin ten przyjął się głównie w językach germańskich. Ponadto występuje termin „bankructwo” (ang. *bankruptcy*), który wywodzi się ze średniowiecznego języka włoskiego od słów *banca rotta* (dosłownie: złamany, zdruzgotany stół lub ława, przy którym kupcy się rozliczali). Oznaczało to wówczas, że któryś z kupców się nie rozliczył, gdyż był niewypłacalny.

nazwy w innych systemach prawnych